

nja. Dubrovnik je dobro snabdijevan krznima što dolaze iz balkanskog zaleđa, kao i tkaninama što se uvoze iz cijele mediteranske Evrope. On zato potiče domaće krojače koji iz toga čine kožuhe i šube. Izrada šuba¹³ za sve Dubrovčane monopol je domaćih proizvođača. Globa za one koji bi izrađivali šube izvan grada, čak i na dubrovačkim otocima, izvanredno je visoka (10 perpera) i kao takva apsolutno prohibitivna (57). Slično, postoje visoke izvozne carine za izvoz sirove i štavljene kože (10).

Stoga, kontrola robe pri dolasku i odlasku dio je protekcionističke politike koja se rađa. Svatko mora predati carinarnici popis robe (deklaracija) i označiti njenu vrijednost, što carinici kontroliraju (29). Carinu valja platiti prije isplovljenja (30): oni koji to ne učine, gube (vrijednost) cjelokupne robe i još plaćaju kaznu (31). Budući da se, izgleda krijumčarenje obavljalo barkama na vesla, to je posebna odredba

¹³ Topla odjeća bila je neophodna budući da u dubrovačkim kućama u pravilu nema uređaja za grijanje prostora van ognjišta u kuhinji.

naglašavala da se »nijedna barka ili lađa ... ne smije maknuti iz dubrovačke luke bez dopuštenja carinika« (32). Te odredbe vrijede i za trgovinu kopnom (33 i 34).

Zaštitnog je karaktera i apsolutna zabrana uvoza vina (61) i octa (63). No, kad je u pitanju vino, valja istaći da se ograničava i izvoz vina (po brodu, odnosno broju članova posade — 66).

7. Zaključili bismo ovo razmatranje konstatacijom, da su Historijski arhiv i dr Josip Lučić ispunili izvanredno koristan posao tiskajući »Knjigu odredaba dubrovačke carinarnice iz 1277. godine« Dobili smo knjigu koja će olakšati istraživanja gospodarske povijesti, ne samo Dubrovačke republike već i trgovine na Balkanu. Znanstvena javnost očekuje od pisca da će nastaviti rad na tom području (prije svega mislimo na Capitolare della Dogana Grande iz 1413. godine, izdatu u doba kneza P. Gundulića), uzimajući ostale relevantne dokumente.

Prevodiocu i priređivaču teksta valja posebno čestitati na izvanrednoj redakciji i prijevodu.

Vladimir Stipetić

O DJELIMA BERNARDA STULLIJA: »POVIJEST DUBROVAČKE REPUBLIKE« I »ŽIDOVU U DUBROVNIKU«

Dr. Bernard Stulli (1915—1985), povjesničar i arhivist, svestrani i temeljiti istraživač, napisao je veliki broj studija, sintetičkih prikaza i radova o povijesti pojedinih razdoblja Dubrovačke Republike. Njegovi tekstovi o Republici koji su ušli u oba izdanja Enciklopedije Jugoslavije Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža« ocijenjeni su kao do sada najuspješnija sinteza dubrovačke prošlosti za razdoblje do početka 19. stoljeća.

Sada, četiri godine nakon Stullijeve smrti, objelodanjena su njegova djela: »Povijest Dubrovačke Republike« i »Židovi u Dubrovniku«.

»Povijest Dubrovačke Republike« izašla je u izdanju Arhiva Hrvatske i časopisa »Dubrovnik«, a bila je sačuvana u rukopisnoj ostavštini dr Ber-

narda Stullija, s naznakom da se radi o prvotnom i najširem tekstu za drugo izdanje Enciklopedije Jugoslavije. Knjiga sadrži devet poglavlja koja prate razvoj Dubrovnik od njegova nastanka do pada Dubrovačke Republike.

U prva tri poglavlja autor iznosi sažetu analizu Dubrovačke Republike kao osebujne tvorevine, nužnost nastanka grada-pomorskog uporišta na ovim prostorima, te sam osnutak Dubrovnik.

U razdoblju do 12. stoljeća Dubrovnik se formira kao srednjovjekovna komuna pod vrhovnom vlašću Bizanta, uz manje prekide. U 12. stoljeću on znatno ekonomski napreduje, sklapa ugovore sa zemljama iz zaleđa i gradovima zapadne jadranske obale, dobija privilegije od bizantskih vladara.

Borba za proširenje komunalne autonomije traje tijekom 13. i 14. stoljeća. Usprkos vrhovnoj vlasti Mletaka i njihovim pritiscima, razvoj trgovine, pomorstva i obrta teče i dalje. Grad je stjecište trgovaca i poslovnih ljudi. Donesen je Statut, aristokratski sustav utemeljen, a naziru se i konačni obrisi dubrovačkih granica. Pored navedenog, autor u ovom poglavlju govori i o položaju dubrovačkih izvangradskih područja.

U najobimnijem poglavlju, koje to svakako zaslužuje, analizirano je razdoblje od polovice 14. do početka 17. stoljeća — vrijeme najvećeg uspona Dubrovačke Republike. Autor referira o državnom položaju Dubrovnika (Dubrovčani sami biraju kneza, unutrašnju i vanjsku politiku vode sve samostalnije, ali obazrivo). Ugarsko-hrvatska nominalna vlast od 1358. godine postupno se gasi i prestaje 30-ih godina 16. stoljeća. Svjesni turske opasnosti, Dubrovčani od 1442. godine šalju sultanu godišnji dar, a od 1458. redovan godišnji tribut. Što se teritorija tiče, dubrovačke granice se ustaljuju 1426. godine. Autor nadalje piše o gospodarskom razvitku ovog perioda analizirajući proizvodnju tkanina i ostale obrte, poljoprivrednu proizvodnju, proizvodnju i trgovinu solju, posredničku trgovinu rudarskim proizvodima, te kopnenu i pomorsku trgovinu. Razmatranja koja slijede, ona o društvenim odnosima, organizaciji vlasti, skladnim odnosima sa crkvom i o bogatom kulturnom životu, zaokružuju ovo poglavlje i pružaju nam cjelovitu i jasnu sliku o najsajnijem dobu Dubrovnika.

Mletačko-turski ratovi, katastrofalan potres, novi konkurenti u mediteranskom pomorstvu utječu na gospodarsku recesiju. Dubrovnik je prisiljen voditi borbu za opstanak. Autor ovdje posebno analizira napete odnose s Venecijom, promjenu vanjske politike, zaoštavanje odnosa među društvenim slojevima, te odjeke katoličke protureformacije u Dubrovniku.

Od 40-ih godina 18. stoljeća, za razliku od kopnene, pomorska trgovina naglo se oporavlja. Nakon kulminacije

pomorske konjunktura 1793—1806, slom pomorstva brz je i potpun. U ovom razdoblju Dubrovčani su imali sukobe sa Francuskom, Rusijom i Napuljskom Kraljevinom.

Koncem 18. i početkom 19. stoljeća Dubrovačka Republika je u kritičnoj vanjskopolitičkoj situaciji. Uvjeta za neutralnost više nema. Godine 1808. na 31. siječnja, Francuzi su okupljenom Senatu proglasili ukidanje Dubrovačke Republike.

Knjiga »Povijest Dubrovačke Republike« obogaćena je nizom ilustracija iz građe Historijskog arhiva u Dubrovniku i Arhiva Hrvatske u Zagrebu.

Zahvaljujući velikom znanstveno-istraživačkom trudu dr. Bernarda Stullija pred nama je cjelovita slika prošlosti Dubrovačke Republike.

Knjiga »Židovi u Dubrovniku« izašla je u izdanju Jevrejske općine-Zagreb, Nakladnog zavoda Matice hrvatske-Zagreb i Kulturnog društva »Dr. Miroslav Šalom Freiberg« — Zagreb.

Kroz devet poglavlja dr. Bernard Stullij prati sudjelovanje Židova u životu Dubrovnika, od prvih vijesti o njihovom prisustvu u Gradu od polovice 20. stoljeća, prema arhivskim dokumentima.

Najstarije vijesti o Židovima, uglavnom kao poslovnim ljudima i liječnicima, potječu iz 14. stoljeća. Krajem 15. stoljeća počinju se u Dubrovniku stalno nastanjivati.

Iako je u 16. stoljeću donesen zakon kojim se Židovima zabranjuje stalan boravak u Dubrovniku, izgleda da se on rijetko u potpunosti provodi, a bio je i kratkog vijeka. U ovom stoljeću, kao i u slijedećem, Židovi još nemaju status građana Dubrovnika (cives), nego se vode kao stranci (forenses). Donesene su odredbe o Getu. Izuzevši povremene sporove i pritiske Rimske kurije, koja ustvari neprekidno vodi antižidovsku politiku, odnosi su u ovom stoljeću skladni, a Židovi živo sudjeluju u gospodarskom životu u razdoblju najvećeg procvata Dubrovačke Republike.

Pritisak protureformacije odnosno opća antižidovska klima čine da se u 17.

stoljeću mnogi Židovi sele iz Dubrovnika. Izak Ješurun, nevino optužen za ritualno umorstvo djevojčice, u svojoj molbi za oslobođanje navodi da mu mali broj njegovih istovjernika u Gradu ne može materijalno pomoći. Tridesetih godina ovog stoljeća, na molbu rabina, Židovi se opet slobodno useljavaju. Nakon potresa 1667. dubrovačka vlada im je naklonjenija u svojoj težnji za bržim oporavkom Republike, usprkos oštroj antižidovskoj propagandi koju vodi Katolička crkva.

U 18. stoljeću učvršćuje se Bratovština (Schola Haebreorum) kao predstavnik Židova u odnosima s Dubrovnikom. Niz Židova dobio je pravo na stjecanje nekretnina, no 1799. godine vlasti im to zabranjuju. Što se statusa tiče, izgleda da ga Republika, bez načelnog stava, rješava pojedinačno. Uloga Geta ostaje nepromijenjena. Autor u ovom poglavlju navodi nove odredbe Senata o Židovima. Također, konkretnim primjerima ilustrira i sudjelovanje Židova u dubrovačkom poslovnom životu. Na kraju poglavlja donosi kratku analizu položaja Židova u Republici, zaključujući da je bio povoljniji nego u ostalim hrvatskim krajevima.

Za francuske vladavine Židovi stječu građansku jednakopravnost. Židovska Bratovština je jedina koja u ovom razdoblju nije bila ukinuta.

Za austrijske vladavine, proglasom iz 1814, Židovi uspijevaju sačuvati stečeni status. Ipak, 1848. godine na snagu stupaju određena ograničenja koja se 1867. godine opet ukidaju. Krajem 19. stoljeća u provinciji Dalmaciji donesenim odredbama djeluju dvije židovske vjerske općine, u Dubrovniku i

Splitu. Godine 1830. dubrovačka židovska zjednica veća je nego ikada prije ili kasnije. Nakon toga dolazi do pada, a mnoge imućne židovske obitelji teške gospodarske prilike dovode do propasti.

U jugoslavenskoj državi Židove teško pogađa val antisemitizma. Da bi se zaštitili, 1919. organiziraju Savez židovskih općina sa sjedištem u Beogradu. Siromašna židovska općina bila je pred početak II. svjetskog rata znatno opterećena i zbrinjavanjem izbjeglica.

Stradanja Židova u doba fašističke okupacije traju do povlačenja Nijemaca iz Dubrovnika, 17. listopada 1944, uključujući i taj dan. U vrijeme talijanske okupacijske vlasti koja onemogućuju deportacije, usprkos pritiscima ustaša i nacista, njihov je položaj nešto povoljniji. Autor u ovom poglavlju između ostalog donosi odredbe ustaških vlasti i opisuje put stradanja dubrovačkih Židova ponaosob.

Nakon oslobođenja, u Grad se vraćaju preživjeli dubrovački Židovi, kojih 1946. godine ima oko trideset. Članstvo židovske zajednice od tada opada i njena općina gubi vjeroispovjednu ulogu.

Pored sažetka na engleskom jeziku, knjiga »Židovi u Dubrovniku« sadrži i fotografije i faksimile dokumenata — svjedočanstva o načinu života Židova u Dubrovniku.

Spomenimo na kraju da je skraćen i preinačen tekst ovog djela dr. Bernarda Stullija objavljen u Izraelu, u svesku »Jugoslavija« Enciklopedije židovskih naselja.

Vesna Miović-Perić

KNJIGA IVANA SUPEKA O RUĐERU BOŠKOVIĆU

U izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu izašla je 1989. godine knjiga Ivana Supeka »Ruđer Bošković. Vizionar u prijelomima filozofije, znanosti i društva«. Polazište za knjigu je bilo, kako sam autor u predgovoru spominje, djelo Željka Markovića »Ruđer Bošković« s tim da se Supek pozabavio isključivo

fizikom i filozofijom u čemu je Bošković učinio i najveće dosege.

U trinaest poglavlja knjige Supek iznosi mnoštvo pitanja još i danas aktualnih. Na početku ukazuje na opći duhovni kontekst u kojem je Bošković rastao u Dubrovniku i Rimu a sve je to utjecalo na njega da izgradi svoj duboko vjernički i humanistički stav